LANDBOUW-ECONOMISCH INSTITUUT
DEN HAAG (Schev.) - VAN STOLKWEG 29 - TELEFOON 51.44.81 - GIRO 41.22.35
TELEFOON No. AFD. BEDRIJFSECONOMISCH ONDERZOEK LANDBOUW 55.30.00

LANDBOUW-ECONOMISCH INSTITUUT BIBLIOTHEEK

L 20
35B
657.47:63
4

DE BELANGRIJKSTE FACETTEN VAN DE KOSTPRIJSBEREKENINGEN VAN HET LANDBOUW-ECONOMISCH INSTITUUT

Een juiste kostprijsberekening voor het prijsbeleid is een kostprijsberekening, die zo goed mogelijk is afgestemd op de doeleinden van dat prijsbeleid. Veranderingen in de doeleinden van het prijsbeleid zullen dan ook veelal wijzigingen in de kostprijsberekeningen vereisen, of anders het gevaar doen ontstaan, dat de niet-aangepaste opzet van de kostprijsberekeningen tot misleidende resultaten voert. Na de oorlog zijn langzamerhand grote veranderingen aangebracht in het prijsbeleid. Deze hebben wijzigingen in de kostprijsberekeningen ten gevolge gehad, met name ten aanzien van de waardering van de kostenelementen.

Anderzijds dient te worden vermeld dat de kostprijsberekeningen bovendien wijzigingen hebben ondergaan door verfijningen in de methodiek van deze berekeningen.

Het is derhalve gewenst t.a.v. de belangrijkste vraagpunten na te gaan, wat thans de uitgangspunten zijn voor de kostprijsberekeningen en hoe deze in de praktijk worden gerealiseerd.

Van belang zijn vooral de volgende vragen:

1. Op welke productieomstandigheden moeten de kostprijsberekeningen betrekking hebben,
2. Welke efficiëncy van bedrijfsuitoefening moet er aan ten grondslag liggen,
3. Welke productieomstandigheden en efficiënoy van bedrijfsuitoefening liggen in feite aan de kostprijsberekeningen ten grondslag,
4. In hoeverre zijn de verzamelde gegevens representatief te achten,
5. Hoe staat het met de continuïteit bij het verzamelen en verwerken der gegevens,
6. In welke mate zijn de verkregen gegevens homogeen?
7. In welke mate zijn de berekende kostprijzen normatief bruikbaar voor wat betreft:

DW: 1109618411 Tsn: 2281055

a. de physieke hoeveelheden der in rekening gebrachte productiemiddelen en van de daarmee voortgebrachte landbouwproducten,
b. de waardering in geld van kostenbestanddelen en bijproducten.

ad 1. Welke productieomstandigheden moeten aan de kostprijsberekeningen ten grondslag liggen?

Voor het prijsbeleid worden nog steeds kostprijsgegevens gevraagd, welke betrekking hebben op:

de gemiddelde productieomstandigheden van de landbouwbedrijven in verschillende landbouwgebieden in Nederland.

ad 2. Welke efficiëncy van bedrijfsuitoefening moet kenmerkend zijn voor de kostprijsberekeningen?

Voor het prijsbeleid moeten kostprijsgegevens beschikbaar zijn, welke die verhoudingen tussen kosten en opbrengsten, die typisch zijn voor vakbekwame bedrijfsuitoefening, goed weergeven. Dit houdt dus - in tegenstelling tot het onder ad 1 genoemde - een normatief element in.

ad 3. Welke productieomstandigheden en efficiëncy van bedrijfsuitoefening liggen in feite aan de kostprijsberekeningen ten grondslag?

Bij de keuze van de bedrijven, welke voorheen de basisgegevens leverden voor de kostprijsberekeningen is er steeds zo goed mogelijk naar gestreefd, op grond van waarnemingen te velde slechts die bedrijven in het onderzoek te betrekken, die aan de onder ad 1 en ad 2 gestelde eisen voldeden. In de loop van 1952 zijn echter t.a.v. deze punten uitvoerige discussies gevoerd over de opzet van het onderzoek. Op grond van de volgende motieven is daarna een schema voor herziening van de keuze der bedrijven tot stand gekomen.

a. De heterogeniteit van de voorheen gekozen bedrijven t.a.v. de productieomstandigheden. De ervaringen, opgedaan bij het kostprijsonderzoek, hadden uitgewezen, dat de bij dit onderzoek noodzakelijke normalisatie slechts op voldoende bevredigende wijze kan worden uitgevoerd als daarvoor gegevens beschikbaar zijn van groepen bedrijven, welke in zo groot mogelijke mate homogeen zijn. De bedrijven dienen niet alleen als groep typisch te zijn voor de gemiddelde productieomstandigheden van een bepaald gebied, doch dienen ook individueel zoveel mogelijk deze gemiddelde omstandigheden te vertegenwoordigen. De groepen bedrijven moeten derhalve in hogere mate homogeen zijn, dan voorheen noodzakelijk werd geacht.

b. Door de bedrijfseconomische analyse van de gegevens van de deelnemers en de bijzondere aandacht, die de Voorlichtingsdienst aan de betrokken bedrijven besteedt, bestaat sterk de indruk, dat deze bedrijven in aanmerkelijk sneller tempo verbeteringen in de bedrijfsvoering toepassen dan de andere bedrijven. Na verloop van jaren schieten dan de L.E.I.-bedrijven boven het peil van de vakbekwame bedrijfsbeoefening uit. Om ook in dit opzicht het doel van de keuze zo goed mogelijk te blijven bereiken, wordt het nodig geoordeeld een geleidelijke vernieuwing van de deelnemers toe te passen. De gedachten gaan er thans naar uit hierbij als globale richtlijnen aan te houden, dat een bedrijf ongeveer 5 jaar in administratie blijft, terwijl er naar zal worden gestreefd elk jaar ongeveer 20% afvallende bedrijven door nieuwe te vervangen.

Met de uitvoering van het nieuwe schema is reeds in 1953 een begin gemaakt. Er wordt naar gestreefd, de herziening van de keuze der bedrijven te beëindigen, voor het boekjaar 1956/'57 begint.

In verband met dit schema doen zich nu de volgende vragen voor:

a. In welke gebieden van Nederland liggen de "L.E.I.-bedrijven?

In overeenstemming met de voor de kostprijsberekening beschikbare geldmiddelen konden ca 1000 bedrijven in onderzoek worden betrokken. Uit daartoe gemaakte berekeningen was gebleken, dat voor de weidegebieden en de gebieden met gemengde bedrijven een aantal van 40 waarnemingen (=bedrijven) per gebied als een minimum moet worden beschouwd, om met voldoende zekerheid de te berekenen kostprijzen te kunnen vaststellen. Voor de akkerbouwbedrijven is over het minimum aantal waarnemingen per gebied minder bekend; de bovenbedoelde berekeningen zijn hier nog niet mogelijk geweest. Voor dit bedrijfstype wordt voorlopig een minimum van 20 bedrijven per gebied noodzakelijk geacht.

Uit deze aantallen bedrijven per gebied en het reeds genoemde totaal van 1000 bedrijven volgt, dat slechts in ongeveer de helft van de belangrijkste landbouwgebieden (dit zijn 56 gebieden groter dan 10.000 ha elk, welke tezamen ca 90% van de cultuurgrond van Nederland beslaan) een groep bedrijven voor het kostprijsonderzoek kan worden gekozen. Samenvattend zij vermeld, dat in het schema zijn opgenomen:
7 van de 10 gebieden met akkerbouw op klei en dalgrond,
5 van de 13 gebieden met gemengd bedrijf op klei en löss,
9 van de 20 gebieden met gemengd bedrijf op zand,
7 van de 13 gebieden met weidebedrijven.

Dat in de overige gebieden geen bedrijven zijn gekozen betekent niet, dat deze gebieden nooit aan de beurt zullen komen.

Zonder de continuïteit van het onderzoek geweld aan te doen, zal een soort rouleersysteem worden ingevoerd, waarbij - na verloop van een nog nader te bepalen periode - het verzamelen van documentatiemateriaal in sommige gebieden wordt gestaakt, terwijl het in andere wordt begonnen. Deze periode zal zodanig worden gekozen, dat zonder verdere aanvulling voldoende gegevens beschikbaar zijn om door te kunnen gaan met het

opstellen van kostprijsberekeningen voor eerstbedoelde gebieden. Het beeld van de kostprijzen voor landbouwproducten zal in de toekomst derhalve meer gedetailleerd kunnen zijn, doordat het "raster" fijner wordt.

b. Tot welke grootteklassen behoren de L.E.I.-bedrijven?

Daar het aantal bedrijven, dat in het onderzoek kan worden betrokken betrekkelijk gering is, kunnen per gebied slechts 1 à 2 grootteklassen worden onderzocht. Over de betekenis van de bedrijfsgrootte in verband met de productiekosten per eenheid product en de rentabiliteit per oppervlakte-eenheid e.d. is nog te weinig bekend, om een goed gemotiveerd standpunt in te nemen t.a.v. de doelmatigste indeling in grootteklassen. De indeling naar grootteklassen is daardoor traditioneel van inslag. In de gebieden waar kleine bedrijven overwegen (zandstreken), worden bedrijven gekozen in de "kleinere" grootteklassen, in de akkerbouwgebieden daarentegen in de "grotere" grootteklassen.

Het gehele schema bestaat uit 50 groepen bedrijven, die als volgt over de grootteklassen zijn verdeeld:

Gebieden	Grootteklassen (ha)						Totaal aantal groepen
	4-7	7-10	10-15	15-25	25-35	35-50	
Akkerbouwbedrijven	-	-	-	2	2	5	9
Gemengde bedr. op klei en löss	-	2	3	3	-	-	8
Gemengde " " zand	4	8	6	2	-	-	20
Weidebedrijven	-	-	3	7	3	-	13
Totaal aantal groepen	4	10	12	14	5	5	50

c. Hoe vindt de keuze der bedrijven plaats?

Op basis van hetgeen bekend is over de variatie van de productieomstandigheden in de verschillende gebieden, wordt per gebied vastgesteld - na overleg tussen Rijkslandbouwvoorlichtingsdienst, Stichting

voor de Landbouw en L.E.I. - welke omstandigheden kenmerkend moeten zijn voor de te kiezen bedrijven.

Hierna wordt een lijst opgesteld, waarop de bedrijven worden aangegeven, welke enerzijds tot de gevraagde grootte-klasse(n) behoren, anderzijds onder de vastgestelde productie-omstandigheden verkeren en tenslotte het voor deze omstandigheden normale bedrijfsplan benaderen.

Nadat door bezoek aan deze bedrijven - uitgevoerd door personeel van R.L.V.D. en L.E.I. - aanvullende gegevens zijn verzameld en aan de desbetreffende boeren is gevraagd of zij eventueel aan het onderzoek willen deelnemen, vindt de definitieve keuze plaats. Tijdens een bespreking tussen vertegenwoordigers van Rijkslandbouwvoorlichtingsdienst, Stichting voor de Landbouw en L.E.I. wordt nagegaan, welke bedrijven de vakbekwame bedrijfsuitoefening niet goed weergeven. Deze bedrijven worden zonder meer uitgeschakeld.

Uit de overblijvende bedrijven worden tenslotte die bedrijven in het onderzoek betrokken, die tezamen de meest homogene groep vormen. Hierbij wordt gebruik gemaakt van alle beschikbare gegevens. In dit verband zij opgemerkt, dat deze niet toereikend zijn een beeld te geven van de financiële uitkomsten der bedrijven. Deze gegevens zijn dan nog niet beschikbaar. Doch als dit wel het geval was zou het uiteraard onjuist zijn de keuze der bedrijven op basis van gegevens over de financiële bedrijfs-uitkomsten in zodanige zin uit te voeren, dat de keuze zou neerkomen op een "vergelijkend examen".

De bedrijfsuitkomsten zouden wel mede als basisgegevens voor de keuze kunnen worden gebruikt, indien de desbetreffende gegevens per bedrijf beschikbaar waren over een aantal jaren. Daar de financiële resultaten van een bedrijf - evenals de kosten en opbrengsten in physieke hoeveelheden - van jaar tot jaar sterke schommelingen vertonen, zijn de gegevens over een enkel jaar niet toereikend om een goed oordeel te vormen, over de vakbekwaamheid van de desbetreffende boeren.

Boeren met onvoldoende vakbekwaamheid zouden dan immers door toevallige gunstige resultaten ten onrechte als goed kunnen worden beoordeeld. Eveneens zou het omgekeerde zich kunnen voordoen, waarbij vakbekwame boeren door toevallige ongunstige resultaten onvoldoend vakbekwaam zouden lijken.

ad 4. In hoeverre zijn de verzamelde gegevens representatief te achten?

Uit de onder ad 3 gegeven toelichting over de keuze der L.E.I.-bedrijven volgt, dat deze bedrijven inderdaad representatief zijn te achten als basis voor het te voeren prijsbeleid.

De keuze der L.E.I.-bedrijven is in sterke mate "gericht". Daar aan de efficiëncy van de bedrijfsuitoefening eisen worden gesteld - in overeenstemming met de uitgangspunten van het prijsbeleid voor landbouwproducten - heeft de keuze het gewenste normatieve karakter.

In dit verband zij er tevens op gewezen, dat de berekende kostprijzen (voorcalculatie) steeds betrekking hebben op het gemiddelde van elke groep bedrijven afzonderlijk. Uit deze gegevens worden door het L.E.I. geen landelijke gemiddelden berekend. Overheid en Stichting voor de Landbouw krijgen voor het overleg t.a.v. het prijsbeleid dus voor elk product een aantal kostprijsgegevens ter beschikking, die elk voor zich per groep bedrijven betrekking hebben op een bepaald landbouwgebied. Op basis hiervan komen de beleidsinstanties tot een conclusie over de prijzen der landbouwproducten.

ad 5. Hoe staat het met de continuïteit bij het verzamelen en verwerken der gegevens?

De boekhoudingen van de gekozen bedrijven worden door L.E.I.-personeel verzorgd. De continuïteit ten aanzien van de wijze van het verzamelen der bedrijfsgegevens is derhalve verzekerd.

De mate van continuïteit ten aanzien van het waarnemingsnet

kan slechts worden aangegeven op basis van de vroegere bedrijfskeuze. Het nieuwe schema voor de bedrijfskeuze, dat thans nog niet volledig is verwerkelijkt, zal uiteraard in zekere mate de continuïteit van het waarnemingsnet tijdelijk verbreken.

Tot dusver kwam van jaar tot jaar een zekere wisseling in de bedrijven voor. Teneinde na te gaan, hoe groot de invloed van deze wisselingen geweest is bij de kostprijsberekeningen van de melk, is de historische kostprijs van die bedrijven, welker gegevens zowel in 1950/51 als in 1951/52 in het melkrapport zijn verwerkt, vergeleken met het gemiddelde van de gehele groep in de desbetreffende boekjaren.

GEMIDDELDE HISTORISCHE KOSTPRIJS VAN DE MELK VAN DIE BEDRIJVEN WAARVAN OVER BEIDE JAREN GEGEVENS BESCHIKBAAR ZIJN IN % VAN DE GEMIDDELDE HISTORISCHE KOSTPRIJS VAN ALLE BEDRIJVEN IN 1950/51 RESP. 1951/52

Gebied	Totaal aantal bedr. '50/51	Mutatie 1950/51 - '51/52		Totaal aantal bedr. '51/52	Gemeenschappelijk aant. bedrijven '50/51 en '51/52	Kostprijs van melk v. gemeensch. aantal bedr. in % van alle bedrijven	
		-	+			1950/1951	1951/1952
1	2	3	4	5	6	7	8
Friesland I	43	17	11	37	26	98 %	99 %
" II	44	9	10	45	35	99 %	97 %
Noordholland I	34	10	2	26	24	98 %	102 %
" II	30	6	5	29	24	101 %	100 %
Zuidholland I	34	16	14	32	18	98 %	101 %
" II	39	11	7	35	28	101 %	101 %

Uit deze gegevens blijkt, dat de invloed van de wisseling in de bedrijven slechts gering is. Hierbij dient immers nog te worden bedacht, dat door de normalisatie van de verschillende kosten- en opbrengstbestanddelen deze invloed ten dele wordt tenietgedaan. In hoeverre dit effect sorteert kan niet worden berekend. Voor alle gebieden tezamen zal de variatie van jaar tot jaar in de kostprijzen (voorcalculaties), voor zover deze is veroorzaakt door wisseling in de bedrijven, in doorsnee vermoedelijk geringer zijn dan 0.1 ct per kg melk.

ad 6. In welke mate zijn de verkregen gegevens homogeen?

Bij deze vraag zijn allereerst gegevens van belang over de standaardafwijking van de afzonderlijke waarnemingen en die van hun gemiddelde. Dit punt zal worden toegelicht aan de hand van het onderzoek naar de kostprijs van melk in het boekjaar 1951/52.

Uit de desbetreffende berekeningen is gebleken, dat de standaardafwijking der afzonderlijke waarnemingen - uitgedrukt in procenten van het meetkundig gemiddelde per gebied - in de verschillende gebieden varieert van 10 - 20% (in de meeste gebieden is de variatie 16 - 20%). De standaardafwijking van het meetkundig gemiddelde per gebied der in 1951/52 waargenomen kostprijzen - eveneens uitgedrukt in procenten van het desbetreffende meetkundig gemiddelde - varieert volgens de berekeningen voor de onderzochte gebieden van 1,9 - 4,5%.

Zoals reeds is aangegeven, hebben de bovenstaande gegevens betrekking op de historische kostprijzen van één boekjaar. Het zou echter gewenst zijn, dergelijke gegevens te verstrekken over de voorcalculaties, daar deze worden gebruikt als grondslag voor het prijsbeleid. Daar de voorcalculaties slechts worden berekend als gemiddelde voor een bepaalde groep bedrijven en niet voor de bedrijven afzonderlijk, is dit niet mogelijk. Wel kan worden aangegeven, hoe de variaties van de kostprijzen van een bepaalde groep bedrijven wordt beperkt, door van dezelfde bedrijven gegevens over een (klein) aantal boekjaren in beschouwing te nemen.

In het gebied Friesland I bleek b.v. de standaardafwijking van de gemiddelde kostprijs van dit gebied per kg melkvet, uitgaande van dezelfde bedrijven (aantal 23), in de boekjaren 1950/51, 1951/52 en 1952/53, resp. 3,3 2,9 en 3,0% van het gemiddelde van dit gebied te bedragen. Indien wordt uitgegaan van dezelfde gegevens als gemiddelde van de drie boekjaren, is de standaardafwijking van het gemiddelde nog slechts 2,7%. De betrouwbaarheid

van de kostprijsberekeningen wordt dus groter naarmate over meer jaren gegevens beschikbaar zijn.

De standaardafwijking van het gemiddelde van een groep waarnemingen wordt met de factor $\frac{1}{\sqrt{n}}$ kleiner, indien het aantal waarnemingen met (n) toeneemt. Dat wil dus zeggen, dat bij vergroting van het aantal waarnemingen van b.v. 25 op 50 de standaardafwijking (het gemiddelde) 5 meetkleiner wordt, maar de kosten van de documentatie worden verdubbeld. Het rendement aan vergroting van de betrouwbaarheid van de uitbreiding der documentatie daalt per eenheid dus sterk. De eisen van de betrouwbaarheid moeten dus terwille van de kosten worden gematigd. Naar onze ervaring moet de documentatie per gebied ten minste 20 bedrijven omvatten, terwijl ons een aantal van 35 à 40 het meest wenselijk voorkomt. Bij het nieuwe schema van de bedrijfskeuze wordt dan ook een aantal van 35 - 40 bedrijven per gebied aangehouden.

ad 7a. In welke mate zijn de berekende kostprijzen normatief bruikbaar naar hoeveelheid in natura.

Het verband tussen kosten en opbrengsten varieert in de landbouw van jaar tot jaar op hetzelfde bedrijf tussen wijde grenzen. In sommige jaren is deze verhouding zelfs wel 20% groter of kleiner dan gemiddeld het geval is. Dit hangt samen met de grote invloed, die niet-beheersbare variabele factoren, als weersomstandigheden, planten- en veeziekten, op de productie uitoefenen. De variatie ligt voor de verschillende producten niet gelijk en voor dezelfde producten in verschillende streken ook nog vaak anders. Zo varieert het verband tussen benodigde arbeid, voeder en varkensvlees binnen veel engere grenzen dan tussen benodigde arbeid, meststoffen en de oogst van aardappelen in natura. En deze variatie is voor aardappelen op droge grond weer groter dan op vochthoudende grond.

Het behoeft geen betoog, dat een kostprijsberekening, welke berust op een slechts in één bepaald jaar geconstateerde input-output relatie geen goede grondslag kan zijn voor het landbouw-prijsbeleid. Voor dit beleid dient de kostprijsberekening te zijn gericht op de toekomst. Zij zal dus moeten uitgaan van de input-output relatie, die als de meest waarschijnlijke of de "normale" kan worden beschouwd. Het is evenwel duidelijk, dat de bepaling van dit normale verband van kosten en opbrengsten bij een dergelijke stand van zaken veel aandacht en analyse vraagt.

Voor deze normalisatie is het onontbeerlijk, dat in de boek-houdingen zoveel mogelijk in maat, gewicht en tijd het gebruik van de productiemiddelen wordt geregistreerd en eveneens de hoeveelheden verkregen producten worden vastgelegd. Hoewel de boekhoudingen een belangrijke bron van de benodigde gegevens vormen, moeten ook dikwijls andere bronnen worden gebruikt. Het meer technische gerichte landbouwkundig onderzoek, zoals dat op proefvelden en bij onderzoek van voeding van het vee geschiedt, kan hier belangrijke bijdragen leveren.

Zijn waarnemingen over één jaar niet voldoende, evenmin kan worden volstaan met gegevens van één bedrijf. De verhouding tussen kosten en opbrengsten moet immers worden bepaald voor gemiddelde productieomstandigheden en vakbekwame bedrijfs-uitoefening. Wat met deze beide kenmerken wordt bedoeld, is niet moeilijk te begrijpen, het is echter minder eenvoudig een bedrijf aan te wijzen dat er precies aan voldoet. Er zijn nu eenmaal geen simpele maatstaven, die dit wel mogelijk maken. Gaat men dus bedrijven kiezen, die aan de gestelde eisen moeten voldoen, dan zal een deel van de gekozen bedrijven onder betere en een ander deel onder minder gunstige verhoudingen produceren, dan de eisen aangeven. Hetzelfde geldt voor de eis van vakbekwaamheid van de boeren; ook hierin zullen zich bij nog zo nauwgezette keuze afwijkingen boven en beneden het gestelde doelwit voordoen.

Niet het enkele bedrijf, doch slechts de groep als een geheel zal een betrouwbare benadering kunnen zijn van de verhoudingen waar het om gaat. Hierbij speelt zowel de variatie tussen de bedrijven onderling, als het aantal bedrijven per groep een rol. In hoeverre deze van invloed zijn op de betrouwbaarheid van het gemiddelde is reeds onder ad 6 toegelicht.

De kostprijsberekeningen worden uitgevoerd binnen het kader van een typebedrijf. Een typebedrijf is zodanig opgezet, dat het in een bepaald landbouwgebied het gemiddelde van de bedrijven typeert, t.a.v. grootte, grondsoort, verkaveling, productieplan, trekkrachtvoorziening, arbeidsmethoden e.d. De bedrijfsvoering dient overeen te komen - zoals reeds vaker is vermeld - met het gemiddelde peil van vakkundig geleide bedrijven in het desbetreffende gebied. Er zij duidelijk op gewezen, dat het typebedrijf geen bestaand bedrijf is, maar niettemin grote overeenkomst vertoont met de bestaande bedrijven, welke het typeert.

Dat het bedrijf in opzet denkbeeldig is betekent niet, dat het een onwerkelijk bedrijf is; er zijn concrete bedrijven met ongeveer een dergelijke opzet aanwezig.

Bij het opstellen van de berekeningen voor een typebedrijf kan men van twee verschillende standpunten uitgaan. Enerzijds kan men een typebedrijf voor wat betreft grondsoort, verkaveling, bouwplan enz. afstemmen op het statistisch gemiddelde van een bepaald landbouwgebied, anderzijds kan men streven naar een zo nauw mogelijke aansluiting bij het overheersende bedrijfstype in het belangrijkste deel van het gebied. De eerste methode heeft het bezwaar, dat de verscheidenheid in grondsoort, verkaveling, arbeidsmethoden, trekkrachtvoorziening enz. zo groot is, dat de combinatie van gemiddelde waarden, welke bij deze methoden een typebedrijf karakteriseren, in werkelijkheid niet voorkomt bij bestaande bedrijven.

De tweede methode is er juist op gericht, een typebedrijf zo nauw mogelijk bij bestaande bedrijven te laten aansluiten. Hierbij wordt een typebedrijf zodanig omschreven en gelocaliseerd, dat men in de betrokken streek bedrijven zal kunnen aanwijzen, welke vrijwel met het typebedrijf overeenstemmen.

Aanvankelijk werd door het L.E.I. de eerste methode gevolgd, terwijl nu de richting van de tweede, meer realistische wijze van werken is ingeslagen.

Er zij nadrukkelijk op gewezen, dat er niet naar wordt gestreefd de nieuwste en meest efficiënte werkwijzen als grondslag voor de berekeningen te gebruiken. Slechts die werkwijzen dienen als uitgangspunt, die - blijkens de gegevens der onderzochte bedrijven - in de landbouwpractijk voldoende ingang hebben gevonden. De berekeningen hebben derhalve een descriptief karakter. Zouden speciaal de meest efficiënte werkwijzen als basis worden genomen, dan zouden de kostprijzen niet representatief zijn voor bedrijven met vakbekwame bedrijfsleiding, doch slechts voor de bedrijven van de meest vooruitstrevende boeren.

Bovendien hebben de bedoelde "efficiente werkwijzen" in een deel der gevallen de aanduiding efficient verkregen op basis van een beoordeling met een - uit bedrijfseconomisch gezichtspunt - te beperkte doelstelling. Zo zijn verschillende nieuwe methoden van graslandgebruik en voederwinning efficient te noemen, als het er om gaat de voederproductie van een bedrijf te verhogen. Uit bedrijfseconomisch oogpunt zal dit niet perse tot betere bedrijfsuitkomsten behoeven te leiden. In de practijk blijken de uitkomsten van bedrijven met een intensieve graslandexploitatie dan ook zeer vaak helemaal niet beter - privaateconomisch gezien - dan die van bedrijven waar traditionele methoden worden toegepast.

De kostprijsberekeningen (voorcalculaties) van het L.E.I. zijn, door normalisatie ongetwijfeld normatief bruikbaar als basis voor het landbouwprijsbeleid. Dit is het geval ondanks het feit, dat - zoals reeds is opgemerkt - de kostprijsberekeningen zelf een descriptief karakter hebben.

Het normatieve karakter van de kostprijsberekeningen is terug te brengen - zoals onder ad 3 reeds is opgemerkt - op het normatieve karakter van de keuze der bedrijven.

In verband met de normatieve bruikbaarheid der kostprijsberekeningen zij nog speciaal gewezen op de hoeveelheden handenarbeid, welke worden opgenomen in de kostprijsberekeningen voor landbouwproducten, voortgebracht op gemengde bedrijven op zandgrond. Op vele van deze bedrijven is in zekere mate een arbeidsoverschot aanwezig. Met het oog hierop wordt de voor de voortbrenging der producten noodzakelijke arbeid berekend volgens bepaalde normen. Deze - scherp gestelde - normen zijn bepaald aan de hand van gegevens over het arbeidsverbruik op zandbedrijven zonder arbeidersoverschot en van gegevens over de arbeidsbehoefte op weide- en akkerbouwbedrijven. Voor de gemengde bedrijven hebben de kostprijsberekeningen ten aanzien van dit kostenelement dus in directe zin een - sterk - normatief karakter.

ad 7b. In hoeverre zijn de berekende kostprijzen normatief van aard met betrekking tot het prijselement van kosten en bij producten?

Niet minder dan ten aanzien van de physieke hoeveelheden, welke in de vorige paragraaf werden besproken, is ten aanzien van de waardering in geld van kosten en opbrengsten een sterke normatieve inslag in de kostprijsberekeningen onvermijdelijk. In feite is het op dit punt, dat de in de aanhef van deze nota genoemde "afstemming" van de methode dezer berekeningen op de doelstellingen van het prijsbeleid het sterkst aan de dag treedt, m.a.w. dat de regel "different cost for different purposes" zich het duidelijkst doet gelden.

Deze "doelgerichtheid" van de kostprijsberekeningen leidt er nl. toe, dat op sommige punten welbewust dient te worden afgeweken van de waarderingsmaatstaf, die voor de individuele producenten in het algemeen de meest rationele is: namelijk die van de "opportunity cost", waarbij men zich bij de waardering van ieder kostenbestanddeel afvraagt, welk - op geld te waarderen - alternatief voordeel bij de aanwending hiervan wordt opgeofferd. Strikte toepassing van dit beginsel zou er toe moeten leiden om voor ieder productiemiddel, waarvoor een zelfstandige marktprijs bestaat (ook wanneer dit productiemiddel zelf uit de agrarische sfeer afkomstig is en eventueel zelfs in het eigen bedrijf is voortgebracht), deze marktprijs - zijnde het bedrag, waarvoor de betrokken producent dit productiemiddel desgewenst zou hebben kunnen verkopen - als waarderingsmaatstaf aan te houden, terwijl dezelfde regel ook zou moeten gelden voor de waardering van "marktbare" bijproducten, welke een negatief kostprijsbestanddeel vormen bij de calculatie voor het hoofdproduct (zie beneden). De doeleinden van het prijsbeleid kunnen er echter in bepaalde gevallen toe leiden om welbewust een andere waarderingsmaatstaf toe te passen.

Met name geldt dit dan, wanneer het doel van het prijsbeleid is om de producenten over het gehele productieproces, dat tot een bepaald eindproduct leidt - dus niet slechts over één of enkele phasen van dit productieproces - een redelijke minimumopbrengst te waarborgen ("garantieprijzen"); daarentegen niet, wanneer het er om gaat voor bepaalde eind- of tussenproducten zgn. "overnameprijzen" vast te stellen, waarbij het er dus in de eerste plaats om te doen is, dat die bepaalde producten - b.v. tarwe voor de broodgraanvoorziening, bacon voor export naar Engeland e.d. - in een bepaalde minimumhoeveelheid ter beschikking komen. (Zoals hierna zal blijken, worden om deze reden voor sommige producten, zoals varkensvlees en eieren, twee calculaties naast elkaar uitgevoerd.)

In het laatstbedoelde geval - overnameprijzen - zal, zoals gezegd, het hierboven omschreven beginsel van de "opportunity cost" in het algemeen kunnen worden gehandhaafd. In het eerste geval is er daarentegen aanleiding hiervan af te wijken, met name dan, wanneer het gaat om de vaststelling van een garantieprijs voor een eindproduct, waarvan het productieproces twee of meer opvolgende phasen omvat (b.v. voedergranen-varkensvlees), en wanneer daarbij ook voor het "tussenproduct" (i.c. de voedergranen) een zelfstandige marktprijs, dan wel een zelfstandig overheidsingrijpen ten aanzien van de prijsvorming - dus bijvoorbeeld een eigen garantieprijs - bestaat. Daarbij is dan nog tweeërlei mogelijk, namelijk dat het tussenproduct door de producent van het eindproduct in zijn eigen bedrijf wordt gewonnen - "geïntegreerde" productie, zoals deze met name op de gemengde bedrijven wordt toegepast - of wel, dat dit tussenproduct door hem van een ander bedrijf wordt betrokken, m.a.w. dat de "veredelingsphase" in een zelfstandig bedrijf plaats vindt. In feite zullen deze beide situaties veelal naast elkaar voorkomen.

Tenslotte kan het tussenproduct, gezien van het standpunt van de producent in de eerste phase, zowel het karakter hebben van een hoofdproduct (de voedergranen in het bovengenoemde voorbeeld) als van een bijproduct (b.v. bietenloof, stalmest e.d.).

In elk van deze gevallen gaat het er nu om, volgens welke maatstaven deze tussenproducten op geld moeten worden gewaardeerd voor de kostprijsberekening ten dienste van het prijsbeleid, enerzijds als kostenelement van het "veredelde" eindproduct, anderzijds, voor zover hiertoe aanleiding bestaat, als bijproduct van het corresponderende hoofdproduct (b.v. bietenloof in de calculatie voor suikerbieten). Niet minder dan vijf verschillende waarderingsmaatstaven komen hierbij in beginsel in aanmerking, t.w.:

a) volgens marktprijs (als deze er is);
b) volgens garantieprijs (idem);
c) volgens kostprijs (alleen mogelijk wanner het tussenproduct zelf een hoofdproduct is, zie beneden);
d) op basis van de markt-, garantie- of kostprijs van een eventueel substitutie-artikel;
e) volgens gebruikswaarde in een alternatieve aanwending (b.v. bietenloof bij gebruik als meststof in plaats van als voedermiddel).

Indien het doel van het prijsbeleid is, het waarborgen van een redelijke minimumopbrengst (garantieprijzen), zal dit doel het best worden bereikt, indien de landbouwproducten, die als productiemiddel in een volgende phase dienst doen of als bijproduct in mindering van de totale kosten van het hoofdproduct worden gebracht, worden gewaardeerd tegen garantieprijzen, voor zover er althans voor deze tussen- en bijproducten garantieprijzen bestaan. Op voorwaarde, dat deze garantieprijzen

via de markt worden geëffectueerd. Zou b.v. de garantieprijs van rogge gedeeltelijk worden verwezenlijkt door een toeslag per ha of een toeslag per 100 kg product, dan behoeft in de volgende phase met dit deel van de garantieprijs geen rekening te worden gehouden, omdat men in feite beneden de garantieprijs heeft kunnen kopen.

Waardering van de tussenproducten tegen marktprijzen zou bij een hogere marktprijs dan de garantieprijs over het gehele productieproces een grotere financiële opbrengst garanderen dan in de bedoeling lag. Men kan ook zeggen, dat bij de waardering tegen marktprijs van de tussenproducten via de garantie van de veredelde producten (dierlijke producten) aan de tussenproducten (voedergranen) indirect een hogere garantie zou worden gegeven, dan plaats vindt door middel van de garantieprijzen van de tussenproducten zelf.

Bovendien kan in bepaalde gevallen (nl. bij gelimiteerd aanbod van de tussenproducten) bij waardering tegen marktprijzen een ongewenste optrekkende werking via de garantieprijzen van de eindproducten op de prijzen van de tussenproducten worden verwacht[1].

---

1) Enkele jaren geleden diende hiermee in sterke mate rekening te worden gehouden, toen op de vrije markt veel hoger prijzen golden voor binnenlandse voedergranen dan voor het gerantsoeneerde veevoeder, die uit import afkomstig waren, terwijl deze import gecontingenteerd was. In de kostprijsberekeningen voor het prijsbeleid werden binnenlands veevoer en zaaizaad van voedergranen - in beide gevallen ook dat uit eigen bedrijf - toen gewaardeerd op basis van de afgifteprijzen van het geïmporteerde veevoer en niet op basis van de prijzen op de vrije markt. Laatstgenoemde prijzen zouden o.a. tot hogere uitkomsten van de kostprijsberekeningen voor vlees en melk hebben geleid en via deze hadden eventueel hogere prijzen van melk en vlees en vervolgens weer hogere prijzen van de vrije granen tot stand kunnen komen. Dit moest worden verhinderd, zodat de voedergranen op eerstgenoemde basis werden gewaardeerd en niet op basis van vrije prijzen.

Waardering van de tussenproducten volgens de gemiddelde kostprijs in het betreffende gebied daarentegen zal in vele gevallen - nl. wanneer de kostprijs lager is dan de garantieprijs - leiden tot een lagere garantieprijs voor het veredelde product en dus tot een lagere indirecte garantieprijs voor de tussenproducten dan bij directe verkoop. Daarbij komt nog, dat de gemiddelde kostprijzen per gebied van deze tussenproducten belangrijk uiteenlopen en voor grote gebieden ook wel boven de garantieprijzen uitkomen. Daar bij de dierlijke producten (varkensvlees en eieren) de voederkosten kwantitatief van zo'n grote betekenis zijn, zou men bij waardering van het veevoeder tegen kostprijs van gebied tot gebied grote verschillen in de kostprijzen van deze dierlijke producten verkrijgen, die als zodanig niets te maken hebben met de dierlijke productie, maar stammen uit de akkerbouwsector van de bedrijven.

Voor zover voor de betreffende landbouwproducten geen garantieprijzen bestaan, zal als waarderingsmaatstaf - zowel voor het productiemiddel als het bijproduct - het gebruik van de marktprijs, voor zover voorhanden, redelijk zijn. Een verschil met productiemiddelen buiten de landbouw is dan nl. niet aanwezig.

Het gebruik van de marktprijs is evenwel afhankelijk van het feit of de betreffende tussenproducten in voldoende mate worden verhandeld om een betrouwbare marktprijs tot stand te doen komen. Voor stro en voederaardappelen voor de veehouderij is dit zeker het geval. Voor bijproducten als rundvlees en stro geldt dit eveneens. Daar de kostprijsberekeningen steeds voorcalculaties zijn, moet dus een schatting worden gemaakt ten aanzien van de waarschijnlijke, toekomstige marktprijs van deze producten, die deels als productiemiddel en als bijproduct en deels enkel als bijproduct in de kostprijscalculaties verschijnen. Indien deze schatting met te grote onzekerheden behept is, kan hierin een normatief element worden gebracht, zoals b.v. voor het stro het geval is, door uit te gaan van de gemiddelde stroprijs der laatste drie jaren.

Voor producten - die als productiemiddel of bijproduct - een waardering behoeven, maar die niet of slechts incidenteel worden verhandeld, zodat geen betrouwbare marktprijs wordt gevormd, zal men terug moeten vallen op de genormaliseerde kostprijs voor zover mogelijk. Een kostprijs is nl. alleen te bepalen, als het betreffende product als zelfstandig product wordt voortgebracht, zoals b.v. voor klaver en dus niet voor bijproducten als b.v. stalmest. Deze kostprijs zal uiteraard ook moeten worden opgebouwd uit normale hoeveelheden productiemiddelen en oogstopbrengsten, terwijl onder de kosten een loon voor bedrijfsleiding dient te worden opgenomen, dus een genormaliseerd karakter moet hebben.

Voor de bijproducten, die geen betrouwbare marktprijs hebben, zal tenslotte de waardering moeten worden afgestemd op basis van de waardering van een bepaald substitutie-artikel in de normale of in een alternatieve aanwending. Het eerste geval doet zich b.v. voor bij ondermelk, die door de zuivelfabriek aan de veehouder wordt teruggeleverd. De marktprijs van vervangende veevoeders is hier de maatstaf en niet de ondermelkwaarde bij industriële verwerking tot kaas of gecondenseerde melk. Een voorbeeld van het tweede geval is de waardering van suikerbietenkoppen en -blad in die gebieden, waar zulke grote kwantiteiten aanwezig zijn, dat een deel wordt ondergeploegd. Hiervoor wordt de bemestingswaarde aan de hand van de prijzen van andere meststoffen als waardering aangehouden.

De waardering van hetzelfde product als aftrekpost (bijproduct) en als kostenelement (productiemiddel) moet uiteraard in hetzelfde bedrijf gelijk zijn en voor het geval het ene bedrijf een bijproduct verkoopt, dat in een ander bedrijf als productiemiddel wordt gebruikt, niet meer verschillen dan de vervoerskosten en handelsmarges bedragen.

In het geval, waarin het doel van het prijsbeleid is gericht op het verkrijgen van een voldoend groot aanbod en met het oog hierop overnameprijzen worden vastgesteld met een redelijke winstmarge en ook geen prijsuitslagen naar boven kunnen voorkomen (bacon en eventueel eieren), zou het niet juist zijn, als waarderingsmaatstaf voor de gebruikte tussenproducten (voedergranen) de garantieprijzen aan te houden. De bedoeling

van de prijspolitiek is in dit geval immers voor de veredelingsphase zelve een redelijke rentabiliteit te garanderen. Dit wordt alleen bereikt, indien men ook deze tussenproducten tegen de marktprijzen in de kostprijsberekening opneemt.

Voor de andere producten - hetzij als productiemiddel, hetzij als bijproduct - geldt voor de waardering in dit geval hetzelfde als hieraan voorafgaand is medegedeeld.

De in het voorgaande vermelde principes vinden hun weerslag in een afspraak tussen de Minister van Landbouw, Visserij en Voedselvoorziening en de Stichting voor de Landbouw, betreffende de uitgangspunten voor in 1953 en 1954 te maken kostprijsberekeningen. In de volgende paragraaf zullen deze afspraken worden vermeld en toegelicht.

De afspraken tussen de Minister van Landbouw, Visserij en Voedselvoorziening en de Stichting voor de Landbouw.

Deze uitgangspunten hebben met name betrekking op de volgende bestanddelen der kostprijsberekeningen:

1) Agrarische productiemiddelen, die als hoofdproduct worden geteeld:
   a. zaaizaad en pootgoed,
   b. voedergranen,
   c. voederbieten en klaver,
   d. volle melk.
2) Agrarische productiemiddelen, die als bijproduct worden verkregen:
   a. stro,
   b. bietenkoppen en -blad,
   c. pulp e.d.,
   d. ondermelk e.d.
3) Agrarische producten, die als bijproduct een aftrekpost vormen bij de bepaling van de kostprijzen van hoofdproducten.
   a. stro,
   b. bietenkoppen en -blad,
   c. stalmest,
   d. omzet en aanwas rundvee.

4). Grond en bedrijfsgebouwen als kostenelement (de pacht).
5). Handenarbeid en bedrijfsleiding als kostenelement ~~(de pacht.)~~

1). Agrarische productiemiddelen, die als hoofdproduct worden geteeld.

a. Zaaizaad en pootgoed

Zaaizaad van granen van eigen bedrijf wordt gewaardeerd tegen de desbetreffende minimum-richtprijzen (voedergranen) of vaste prijzen (tarwe), verhoogd met een toeslag voor schoning, uitval en eventuele bewaring.
Pootgoed (aardappelen) van eigen bedrijf wordt gewaardeerd tegen de laagste prijs, die als waarderingsbasis in aanmerking komt, nl. de door het bedrijfsleven zelve vastgelegde bodemprijs voor de minst goede kwaliteit goedgekeurd pootgoed, verhoogd met een opslag voor uitval en bewaring.
Andere zaaizaden van eigen bedrijf worden gewaardeerd tegen marktprijs, omdat voor deze producten geen garantieprijzen bestaan.
Zaaizaad en pootgoed, verkregen door aankoop, worden in alle gevallen gewaardeerd tegen marktprijs. Om goede gewassen te kunnen telen, moet een deel van het zaaizaad of pootgoed worden aangekocht. Dit product is van betere kwaliteit dan zaaizaad of pootgoed van eigen bedrijf, omdat het eerstgenoemde afkomstig is van bedrijven, waar men zich - zulks in tegenstelling tot de L.E.I.-bedrijven - speciaal toelegt op zaaizaad- of pootgoedteelt. Bovendien kan slechts door aankoop de beschikking worden verkregen over zaaizaad of pootgoed van nieuwe rassen.

b. Voedergranen

Voedergranen uit eigen bedrijf en aangekochte voedergranen worden volgens twee maatstaven gewaardeerd in de kostprijsrapporten voor varkensvlees en - eventueel - eieren, nl. volgens minimum-richtprijzen en volgens marktprijzen. Beide

kostprijsberekeningen zijn nl. noodzakelijk als basis voor het bepalen van het overheidsbeleid (vaste prijs voor bacon).

Voorzover het aangekochte voedergranen betreft, worden de minimum-richtprijzen verhoogd met de gebruikelijke handelsmarge; voor granen uit eigen bedrijf worden de minimum-richtprijzen zo nodig verhoogd met de kosten van malen en mengen.

Voor aangekochte producten wordt in de tweede berekening uitgegaan van de marktprijs franco-bedrijf, voor producten van eigen bedrijf echter van de prijs af-boerderij.

In het kostprijsrapport voor melk wordt slechts de waardering op basis van marktprijs toegepast, omdat de voedergranen hier van geringe betekenis zijn. Per koe en per jaar worden in de zandgebieden ca 150 à 350 kg voedergranen(hoofdzakelijk uit eigen bedrijf) gebruikt, in de weidegebieden nog minder, nl. 100 à 200 kg (aangekocht in de vorm van mengvoeders). Met name in verband met kostprijsrapporten voor akkerbouwproducten zij nog vermeld, dat voedergranen gebruikt voor werkpaarden (hoofdzakelijk haver uit eigen bedrijf) eveneens alleen worden gewaardeerd tegen marktprijs af-bedrijf.

c. Voederbieten en klaver

In de meeste gebieden bestaat er geen of slechts incidenteel handel in deze als productiemiddel (veevoer) gebruikte producten, zodat zich geen betrouwbare marktprijs vormt. Evenmin zijn er garantieprijzen. De waarderingsmaatstaf, die voor deze producten wordt toegepast, is de kostprijs (incl. beloning voor bedrijfsleiding).

Voor gebieden waar aan- en verkoop wel vrij veelvuldig voorkomt (voederbieten) vindt echter waardering plaats op basis van marktprijzen.

d. Volle melk, gebruik voor de opfok van kalveren werd in de kostprijsberekeningen voor melk voor de periode Nov. 1953 - Nov. 1954 gewaardeerd tegen de kostprijs (incl. beloning voor bedrijfsleiding). De hier bestaande afspraak is niet

conform het principe, dat bij de waardering gevolgd moet worden, daar voor melk een garantieprijs bestaat. Door de vertegenwoordigers van het Ministerie van Landbouw, Visserij en Voedselvoorziening is de suggestie deze melk te waarderen tegen de garantieprijs van het vorig jaar, inmiddels overgenomen, ter bespreking met de Stichting voor de Landbouw.

2). Agrarische productiemiddelen, die als bijproducten worden verkregen

a/c. Stro, bietenkoppen en -blad, pulp en andere aangekochte soortgelijke producten worden gewaardeerd tegen marktprijs franco-bedrijf, daar er geen garantieprijzen voor bestaan. Voorzover deze producten in het eigen bedrijf worden voortgebracht als bijproduct van andere teelten, worden zij op dezelfde wijze gewaardeerd als in de kostprijsberekeningen, waarin deze producten als opbrengstelementen aan de orde komen (onder punt 3) wordt dit nader aangegeven).

d. Ondermelk en aanverwante producten worden in beginsel gewaardeerd tegen de voederwaarde, die wordt afgeleid uit de prijzen van substitutieproducten. Dit geldt zowel ingeval ondermelk en aanverwante producten worden gebruikt in de rundveehouderij, als bij vervoedering in andere sectoren van het bedrijf. De aankoop van deze producten is op een enkele uitzondering na een kwestie van heen en weer levering tussen landbouwbedrijf en zuivelfabriek. Hoewel in een enkel geval meer ondermelk naar een bepaald bedrijf gaat, dan overeenkomt met de levering van melk aan de zuivelfabriek, levert dit geen bezwaren op, daar ook deze ondermelk in de kostprijsberekeningen (eveneens voor andere dan de rundveehouderij) tegen voederwaarde wordt gewaardeerd. De ondermelk wordt gewaardeerd tegen voederwaarde- en niet tegen zuivelwaarde - omdat bij een rationele productie (welke verondersteld wordt aanwezig te zijn) niet meer zal worden opgeofferd, dan strikt noodzakelijk is. Derhalve moet worden aangenomen, dat de opbrengst van de te vervoederen ondermelk bij verwerking tot zuivelproducten niet hoger zal zijn dan de kosten van de producten, die daarbij

in het landbouwbedrijf nodig zouden zijn om de ondermelk ten aanzien van het verloop van het productieproces volledig te vervangen.

Deze prijs voor ondermelk wordt overgenomen door het Bedrijfschap voor Zuivel en onder meer gebruikt bij het berekenen van de prijs, die de in Nederland geproduceerde melk in een bepaald jaar heeft opgebracht. De kostprijsberekeningen - op basis waarvan de garantieprijs van melk wordt vastgesteld - en de berekeningen van het Bedrijfschap voor Zuivel over de opbrengstprijs van de melk - op basis hiervan wordt vastgesteld of de garantieprijs al dan niet is bereikt - zijn derhalve op elkaar afgestemd.

Een wijziging in de waarde van ondermelk in de kostprijsrapporten is dus oorzaak, dat ook verschillende berekeningen van beleidsorganen moeten worden gewijzigd. Derhalve is besloten slechts tot wijziging van de ondermelkwaarde over te gaan, als deze te veel zou gaan afwijken van de waarde, die uit de voor een nieuw productiejaar verwachte prijzen van substitutieproducten valt af te leiden.

3). Agrarische producten, die als bijproduct een aftrekpost vormen bij de bepaling van de kostprijs van het hoofdproduct.

a-1. Stro wordt als opbrengstelement uiteraard slechts gewaardeerd voorzover het geoogst wordt. In de kostprijsberekeningen van de hoofdproducten wordt het bijproduct stro gewaardeerd tegen de gemiddelde marktprijzen af-bedrijf van de drie laatstbekende oogstjaren. Dit gemiddelde is gekozen, omdat de werkelijke stroprijs van een bepaald oogstjaar niet van te voren nauwkeurig kan worden benaderd. De stroprijzen vertonen daarvoor van jaar tot jaar te grote en te onregelmatige fluctuaties, tengevolge van grote verschillen in aanbod enerzijds en vraag anderzijds.

Voor het bijproduct stro bestaan geen garantieprijzen; voor het hoofdproduct - graan - echter wel. De garantieprijs voor een bepaald graan heeft ten doel, een garantie te geven voor de teelt als geheel, dus voor de gezamenlijke productie van het hoofdproduct graan en het bijproduct stro. Aan deze garantie wordt voldaan, als de graanprijs gelijk is aan de garantieprijs en als tevens het stro

evenveel opbrengt als in de voorcalculatie is voorzien. Bovengenoemde waardering heeft tot gevolg, dat de werkelijke opbrengst van het stro in een bepaald jaar waarschijnlijk zal afwijken van hetgeen in de voorcalculaties werd opgenomen. Gemiddeld over meer oogstjaren kan dit echter niet het geval zijn.

Dat wordt uitgegaan van de stroprijzen der drie laatstbekende oogstjaren heeft het voordeel, dat de waarde van de aftrekpost voor stro in de kostprijsberekeningen van granen minder fluctueert, dan op basis van een stroprijs voor één oogstjaar het geval zou zijn. Dientengevolge zullen ook de garantieprijzen voor granen stabieler kunnen zijn en minder afhankelijk van de sterke fluctuaties van de stroprijzen.

a-2. Stro als productiemiddel wordt tegen dezelfde prijs gewaardeerd als boven is aangegeven voor de waardering als opbrengstelement, voor zover het in eigen bedrijf wordt verbruikt.

Aangekocht stro wordt gewaardeerd tegen de gemiddelde aankoopprijzen (franco-bedrijf) van de drie laatstbekende oogstjaren.

b-1. Bietenkoppen en -blad als opbrengstelement worden gewaardeerd tegen de gemiddelde marktprijzen af-bedrijf van de drie laatst bekende oogstjaren, voorzover dit bijproduct volledig kan worden verkocht of vervoederd op het eigen bedrijf. In gebieden, waar op de bedrijven meer van dit bijproduct wordt voortgebracht dan kan worden vervoederd of verkocht, wordt de waardering echter bepaald aan de hand van de bemestingswaarde en de prijzen van meststoffen.

b-2. Bietenkoppen en -blad als kostenbestanddeel worden gewaardeerd tegen de onder b-1 genoemde prijzen, voorzover dit bijproduct in eigen bedrijf wordt verwerkt. Aangekocht wordt dit bijproduct gewaardeerd tegen aankoopprijs (franco-bedrijf).

c. Stalmest wordt gewaardeerd aan de hand van de bemestingswaarde en de prijzen van kunstmest, zowel in kostprijsberekeningen waar dit bijproduct als opbrengstelement een rol speelt, als

in berekeningen waarin het als productiemiddel (voortgebracht in eigen bedrijf) moet worden opgenomen.

d. Omzet en aanwas rundvee is een belangrijke post in de kostprijsberekening van melk, aangezien de waarde van deze post soms zelfs groter is dan 30% van het bedrag der totale brutokosten van de rundveehouderij. Een onjuiste waardering van deze post kan derhalve een grote invloed hebben op de kostprijs van de melk. Bij het berekenen van deze kostprijs wordt immers de post omzet en aanwas als opbrengst van een bijproduct beschouwd en in mindering gebracht op de bruto-kosten van de rundveehouderij.

De post omzet en aanwas is het saldo van de aan- en/of verkopen van dieren, vermeerderd met de waardevermeerdering in de loop van een boekjaar. Voor de grootte van deze post zijn allereerst de volgende twee elementen: een hoeveelheidselement (het aantal dieren van bepaalde categorieën rundvee) en een prijselement (de prijs per dier voor de verschillende categorieën rundvee) van belang. Beide elementen ondergaan in een bepaald jaar de invloed van de toevallige physische productieomstandigheden van dat jaar. In een gunstig oogstjaar zullen de aantallen dieren ten dele anders over de verschillende categorieën verdeeld zijn, dan in ongunstige jaren. Bovendien zal in opeenvolgende jaren de kwaliteit der dieren en dientengevolge ook de prijs per dier van sommige categorieën in zekere mate fluctueren (dus afgezien van de wijzigingen, die het prijsniveau in het algemeen van jaar tot jaar te zien geeft).

Het prijselement wordt - overeenkomstig de afspraak tussen het Ministerie van Landbouw, Visserij en Voedselvoorziening en de Stichting voor de Landbouw - zoveel mogelijk afgestemd op de voor het betrokken jaar verwachte marktprijzen - voor dieren van normale kwaliteit - van de verschillende categorieën rundvee in de desbetreffende gebieden.

De normalisatie van het hoeveelheidselement is hierbij verder gevorderd dan die van het prijselement. Tot nu toe zijn niet voldoende gegevens beschikbaar over de kwaliteitsfactor, om de post omzet en aanwas in alle opzichten te kunnen waarderen tegen de "normale" prijs per dier, die in het komende jaar bij het verwachte prijsniveau zal gelden.

4). Grond en bedrijfsgebouwen als kostenelement (de pacht).

Eén kostenelement verdient door het bijzondere karakter er van nog een nadere beschouwing, nl. de kosten van het gebruik van de grond. De waarde van de grond, of in het geval van pacht de pachtprijs, is in sterke mate afhankelijk van de rentabiliteit van de landbouwbedrijven en dus ook van de prijzen van de landbouwproducten. In de kostprijsberekening kan men eventueel van de gegeven toestand uitgaan; bij de hantering van deze berekeningen voor de prijspolitiek evenwel niet. Men zou zonder twijfel in een prijzenspiraal verzeild raken. Indien immers ten gevolge van een gunstige rentabiliteit de koopprijzen van de grond en de pacht stijgen, zou dit in hogere kostprijzen van de producten resulteren en op zijn beurt weer tot bepaling van hogere prijzen der producten. Hierdoor zou de rentabiliteit opnieuw stijgen en de grondprijs en pachtprijs weer een impuls krijgen om in de hoogte te gaan.

De oplossing kan worden gevonden door de kosten van grond en bedrijfsgebouwen te splitsen in twee groepen nl. enerzijds de kosten, die noodzakelijk zijn om de grond in vruchtbare toestand te houden en de gebouwen en andere kunstwerken, voor zover deze voor een juiste uitoefening van het desbetreffende bedrijf noodzakelijk zijn, in bruikbare, doelmatige toestand te houden en deze zo nodig te vervangen en anderzijds het netto-inkomensbestanddeel (rent), hetwelk de grond ontvangt.

0 1200

De eerstgenoemde kosten omvatten[1]:

a. de geldelijke lasten, die door publiekrechtelijke lichamen zijn opgelegd, zoals grondbelasting, polder- en waterschapslasten, straatbelasting en eventueel andere zakelijke lasten;

b. verzekering van, onderhoud van en reparaties aan gebouwen en kunstwerken, voor zover de kosten daarvan ingevolge het Pachtbesluit voor rekening van de verpachter komen;

c. rente en afschrijving van de onder b genoemde, aan slijtage onderhevige kapitaalgoederen, op basis van de algemene vervangingswaarde, om vervanging zo nodig mogelijk te maken.

Met deze kosten behoort bij de prijzenpolitiek ten volle rekening te worden gehouden.

Met de rent - het inkomensbestanddeel van de opbrengst van de grond - ligt de zaak anders. Een bepaalde rent zal moeten worden geaccepteerd, nl. ten minste de differentiële rent, welke de betere gronden hebben als de rent op de groep marginale bedrijven ongeveer nihil is. Uit practische overwegingen zal ook voor deze groep marginale bedrijven een bescheiden gefixeerd bedrag als rent moeten worden aanvaard, daar anders deze landbouwgronden volgens de huidige prijsregeling waardeloos zouden zijn. Waarschijnlijk zal men zich wel moeten aansluiten bij de koopprijzen van deze landbouwgronden zoals deze tot nu toe hebben gegolden.

Hoe hoog dit noodzakelijk geachte minimum-pachtpeil, dat in de kostprijsberekening behoort te worden verdisconteerd, in concrete gevallen moet zijn, is momenteel niet bekend. Het onderzoek zal zich hierop de eerstkomende jaren, mede ten behoeve van het pachtbeleid, richten.

De kostprijsberekeningen worden steeds op basis van pacht berekend, hoewel bijna de helft van de landbouwbedrijven in aantal en oppervlakte in eigendom worden geëxploiteerd. De pachten zijn

1) Formulering overgenomen uit Advies inzake het beleid ten aanzien van het pacht- en grondprijspeil van de Sociaal-Economische Raad, blz. 7.

gedurende de bezetting en ook nog enige jaren daarna door de Overheidsmaatregelen gehouden op het peil van Mei 1940. Sinds enige jaren vindt een geleidelijke aanpassing aan de nieuwe toestand plaats. Deze aanpassing is evenwel nog lang niet voltooid.

Voorlopig houdt de afspraak tussen het Ministerie van Landbouw, Visserij en Voedselvoorziening en de Stichting voor de Landbouw op dit punt in, dat in de kostprijsberekeningen voor een bepaald gebied als pachtbedrag wordt opgenomen het bedrag, dat door de pachters zal moeten worden betaald voor het oogstjaar, waarop de kostprijsberekeningen betrekking hebben. Gegeven het feit, dat de pachtcontracten slechts eens per drie jaren vooruit worden herzien t.a.v. de pachtprijs, wordt dus het gemiddelde pachtpeil van de laatste drie jaren en niet het meest recente pachtpeil in de berekening opgenomen. Deze oplossing wordt gevolgd, omdat voorals nog wordt aangenomen, dat de pacht, welke hierbij voor de gebieden met de ongunstigste productieomstandigheden in de kostprijsberekeningen wordt opgenomen, zelfs het bovengenoemde minimum voor netto-rent niet inhoudt.

5). Handenarbeid en bedrijfsleiding als kostenelement.

a. Evenals tot dusver het geval was, wordt volgens de gemaakte afspraak ook in het vervolg alle noodzakelijke handenarbeid in de kostprijsberekeningen gewaardeerd tegen de loonnormen van de C.A.O.'s; met in feite betaalde zwarte lonen wordt dus geen rekening gehouden.

b. Tevens houdt de afspraak in, dat in de kostprijsberekeningen zal worden opgenomen de post beloning voor bedrijfsleiding. Voor een bepaald product wordt in alle gebieden, voor alle grootteklassen en voor alle bedrijfstypen, per hectare gewas of - bij de veesoorten - per dier een gelijk bedrag aangehouden als beloning voor bedrijfsleiding. Deze bedragen zijn voor oogstjaar 1953 voor elk product afzonderlijk vastgesteld. Voor latere

0.1.200

oogstjaren zullen deze bedragen op en neergaan met de wijzigingen van het basisuurloon van de landarbeiders. Voor 1953 waren de bedragen per ha gewas en per dier als volgt:

Marktbare gewassen (akkerbouwbedrijven en gemengde bedrijven)	Beloning voor bedrijfsleiding - 1953
Granen	f. 65,- per ha
Peulvruchten	" 70,- " "
Koolzaad e.a.	" 65,- " "
Bietenzaad/steklingen	" 135,- " "
Vlas - gerepeld	" 100,- " "
- ongerepeld	" 70,- " "
- te velde verkocht	" 70,- " "
Aardappelen	" 110,- " "
Suikerbieten	" 100,- " "
Niet-marktbare gewassen (akkerbouwbedrijven)	
Grasland	f. 35,- per ha
Rode klaver	" 45,- " "
Witte klaver	" 35,- " "
Voederbieten	" 100,- " "
Veehouderij (alle bedrijven)	
Rundvee - 1e deel (basis oppervl. land)	f. 25,- per ha
2e deel (basis aantal dieren)	" 20,- per melkkoe/jaar
Varkens[1] - 90 kg/stuk	" 65,- per 10 varkens
- 140 kg/stuk	" 100,- per 10 varkens
Kippen[1]	" 100,- per 100 leghennen/jaar
Schapen[1] [2]	" 35,- per 10 schapen/jaar

1) In de vermelde bedragen is begrepen de beloning voor bedrijfsleiding voor de opfok van jonge dieren.
2) Ouder dan 3 maanden.

De grootte van de posten: "loonkosten handenarbeid van de boer" en "beloning voor bedrijfsleiding", is voor de in de kostprijsrapporten oogst 1953 vertegenwoordigde bedrijven met onderstaande globale cijfers aan te geven.

	Bedrijfs-grootte	Loonkosten voor handen-arbeid van de boer	Beloning voor bedrijfs-leiding	Tot. voor han-denarbeid en bedr. leiding van de boer
Klei-akkerbouwbedrijven	± 40 ha	ca f. 1.450,-	ca f. 3.000,-	ca f. 4.450,-
Veenkol.-akkerb. bedrijven	± 20 ha	ca f. 2.400,-	ca f. 1.600,-	ca f. 4.000,-
Weidebedrijven	15 à 20 ha	ca f. 3.200,-	ca f. 1.000,-	ca f. 4.200,-
Gemengde bedrijven op zand	8 à 13 ha	ca f. 3.200,-	ca f. 900,-	ca f. 4.100,-

Hieronder volgt nog een vergelijking van het totaal bedrag voor handenarbeid en beloning voor bedrijfsleiding van de boer met het jaarloon (incl. sociale lasten) van een vaste arbeider/veeverzorger. De kosten voor wachtgeld- en werkloosheidsverzekering zijn hierbij buiten beschouwing gelaten.

	I Totaal v. handen-arbeid en bedr. leiding van de boer	II Jaarloon vaste ar-beider/ veeverzorger	III Bedragen on-der I in % van die onder II	IV Bedrijfs-grootte
Akkerb. bedr. - klei	ca f. 4.450,-	f. 3.585,-	124%	± 40 ha
- veen-kol.	ca " 4.000,-	" 3.550,-	113%	± 20 ha
Weidebedrijven	ca " 4.200,-	" 3.700,-	114%	15 à 20 ha
Gemengde bedrijven op zand	ca " 4.100,-	" 3.575,-	115%	8 à 13 ha

Het basis-uurloon van de landarbeiders is per 1 Januari 1954 met ca 5% verhoogd (met een minimum van 5 ct per uur); derhalve komen nu ook de in het voorgaande genoemde bedragen voor beloning voor bedrijfsleiding ca 5% hoger te liggen

De Directeur,

's Gravenhage, 18 Maart 1954 Dr J. Horring